compartim
REVISTA DE FORMACIÓ DEL PROFESSORAT

RFP N.4 (2009) | ISSN 1887-6250

ARTÍCULO

Voluntariat: una eina didàctica

Francesc Calatayud Arràez, Rafael Fornàs Lerma, Eugenio Piñero Almendros.
IES MALILLA de València.

Octubre 2009

Els models de societat responen a la transmissió de valors que les diferents generacions inculquen als seus membres.

En la nostra societat, el respecte d'unes persones a les altres és un valor sobre el qual es fonamenta la convivència de tots els seus membres.

Per això, el claustre de professors i la direcció de l'IES Malilla, conscients que la institució escolar és fonamental en la transmissió de valors, ha decidit impulsar accions educatives encaminades a formar ciutadans que reconeguen la solidaritat com a eix prioritari de les seues accions.

Aquest és el marc en el qual naix ***Voluntaris Malilla***, un grup d'alumnes que han decidit voluntàriament cedir part del seu temps lliure per tal d'ajudar altres alumnes.

Voluntaris Malilla és una peça fonamental en el model d'escola, basat en la cultura de la pau, que l'IES Malilla pretén dur endavant. La direcció i el claustre de professors d'aquest institut, situat en el barri de Malilla de València i que acull a 630 alumnes, ha decidit construir la seua comunitat educativa impulsant accions cap a l'entorn i també cap a l'interior. És en aquest segon vessant que *Voluntaris Malilla* es constitueix com un dels motors del centre.

En aquest article desenvoluparem amb detall els programes *Ajuda entre iguals* i *Mediació.*

Ajuda entre iguals

El programa *Ajuda entre Iguals* de l'IES Malilla és tan sols un dels múltiples recursos que el centre ha creat per a abordar l'atenció a la diversitat. Es tracta d'una proposta nova per a oferir una atenció individualitzada a l'alumnat que ho necessite, maximitzant, així, l'aprofitament dels escassos recursos materials i humans amb què compta un centre de secundària. La idea és ben senzilla (encara que la seua realització puga ser complexa): alumnes voluntaris ajuden desinteressadament a altres companys/es a repassar matèries, preparar exàmens i millorar el domini de les nostres llengües, depenent de les necessitats de cada cas.

Es tracta de posar la solidaritat de bona part de l'alumnat al servei de les necessitats educatives de l'altra part. En altres paraules, volem implicar a l'alumnat en el procés d'aprenentatge: en el seu propi i en el dels seus companys.

Ajuda entre Iguals es va posar en marxa per primera vegada durant el curs 07/08. En el present curs 08/09 hem ampliat aquesta experiència més enllà dels límits en què es va desenvolupar durant el passat curs: hem ampliat l'horari de l'ajuda i hem augmentat considerablement el nombre d'alumnes ajudats/des. El resultat ha sigut, i és, que l'alumnat ha dedicat més esforç a les diferents matèries, que s'ha millorat el

rendiment acadèmic d'aquells que han rebut l'ajuda de manera constant, que tant ajudants com ajudats han millorat la seua autoestima i que s'han establit relacions d'amistat entre les parelles ajudant-ajudat que, en molts casos, han transcendit el propi context de l'ajuda, aconseguint d'esta manera propiciar la formació de relacions d'empatia entre gran part de l'alumnat del centre.

Per dur endavant aquest programa , un professor de l'IES Malilla disposa de 8 hores del seu horari setmanal per a l'organització, supervisió i avaluació del programa (el curs passat van ser 4 hores). Les sessions d'ajuda es realitzen en l'hora del pati dels dimarts i dijous, i en l'hora de tutoria (només per a l'alumnat de Batxillerat). El professor va realitzar, durant les dos primeres setmanes del curs, una campanya informativa sol·licitant la col·laboració de l'alumnat per a exercir d'ajudants. D'altra banda, des de vicedirecció es va facilitar informació sobre el possible alumnat receptor de l'ajuda, sobretot de 1r i 2n d'ESO.

Una vegada vam saber amb quina quantitat de voluntaris/es podíem comptar, vam començar a oferir a l'alumnat del primer cicle d'ESO, de manera individualitzada i selectiva, la possibilitat que foren ajudats en les matèries que més ho necessitaren. A mesura que s'anaven comprometent a assistir amb regularitat a les sessions d'ajuda, anàvem formant les parelles ajudant-ajudat. Aquestes parelles es comprometen a dues sessions d'ajuda a la setmana. El professor s'encarrega, durant aquestes sessions, de comprovar l'assistència de tots els participants i d'emparellar ocasionalment a l'alumnat que ha quedat desparellat perquè la seua parella no ha assistit a la sessió d'ajuda. Durant les sessions d'ajuda, el professor està a disposició de l'alumnat per si sorgira algun dubte o problema, i per a facilitar material de lectura a l'alumnat estranger, així com material de diferents assignatures per a quan els alumnes ajudats no tinguen treball propi.

Tant ajudants com ajudats acudeixen voluntàriament a les sessions. Això significa que hi ha alumnes díscols, que decidixen donar-se de baixa del programa o que senzillament es fan els oblidadissos. Però el control d'assistència ens mostra una constància tan alta en la majoria de les parelles que per a nosaltres era difícil d'imaginar *a priori*. Responsabilitat i compromís son dues virtuts molt esteses entre els participants.

En el curs 07/08 participaven en el programa 25 parelles. Des del començament del curs 08/09 hi ha 44 parelles consolidades (és a dir, 88 alumnes) que ocupen tres aules durant els esplais de dimarts i dijous en les sessions d'ajuda.

L'ambient és relaxat i distés. Hi ha els que aprofiten per a contar a la seua parella d'ajuda les anècdotes que han ocorregut en la seua classe. N'hi ha que demanen consell sobre com afrontar els estudis en els pròxims cursos (normalment les parelles estan formades per ajudats de 1r o 2n d'ESO i ajudants de cursos superiors); s'intercanvien adreces del *Messenger* i números de mòbil. És fàcil veure arremolinats diversos alumnes al voltant d'alguna ajudant que els parla d'algun professor que també ella va tindre. Alumnes amb ganes d'aprendre escolten embelessats a la veu de l'experiència. En resum, es respira un ambient relaxat que invita a acudir dia rere dia.

Però també és un ambient de treball. En una taula s'expliquen les arrels quadrades i en l'altra un pregunta a un altre les capitals africanes, en la de més enllà s'escolta el "simple past", les normes d'accentuació en valencià o els temps verbals del castellà. I quan arriba l'època d'exàmens hi ha qui fa hores extres, acorden altres cites per a repassar el que ha quedat pendent. En resum, que els alumnes aprofiten l'oportunitat que els brinda *Ajuda entre Iguals*.

Les circumstàncies especials de cada institut condicionaran la manera en què es desenvolupe el programa, però els resultats que ofereix *Ajuda entre Iguals* pel que fa a la millora acadèmica dels participants i a la millora de la convivència del centre el

converteixen en una ferramenta indispensable per a l'atenció a la diversitat en un centre de secundària. Dit això, creiem que la nostra experiència ens autoritza a recomanar la implantació d' aquest programa en qualsevol centre de secundària.

Mediació

A l'IES Malilla ens sentim orgullosos de comptar, per quart any consecutiu, amb un Equip de Mediació format en la seua majoria per alumnes. Alumnes tots/es que posseeixen un denominador comú: la solidaritat, a més de la preocupació pels problemes dels altres i per la convivència pacífica al centre.

En una comunitat escolar constituïda per més de 600 persones és lògic i per descomptat normal que sorgisquen conflictes o discusions entre ells. Moltes voltes és durant l'esplai escolar, a mitjan matí, quan la coexistència de persones de diferents edats, procedències, cultures o interessos fa que estos problemes esclaten o isquen a la llum. Aleshores es fa necessària la presència dels/les mediadors/es que els faciliten el seu temps i un espai om puguen dirimir les seues diferències.

El coordinador d'aquest grup és un professor del centre que disposa d'una reducció horària de quatre hores setmanals que li permet, amb la col.laboració de vicedirecció, la possibilitat d'organitzar persones, espais i temps necessaris per tal de posar en marxa esta eina de transmissió d'una cultura del diàleg i de la pau.

Com s'ha dit en començar, quasi la totalitat dels membres d'aquest equip són alumnes encara que també n'hi ha de docents. Pel que fa a l'alumnat el nombre total d'ells/es que han participat durant aquestos quatre cursos ha estat el següent: dues persones en el primer curs, deu el segon, divuit en el tercer any i en el curs en què estem en són vint-i-vuit xics i xiques de nivells educatius molt variats, abarcant des de primer d'ESO fins a primer de Batxillerat.

¿Qui són? ¿On podem trobar-los? a aquestes preguntes que es podria fer qualsevol alumne/a del centre hem intentat respondre durant aquest curs col.locant-los un distintiu que han de dur penjat amb el seu nom i el logotip del grup al què pertanyen: "*Voluntaris de Malilla*". El seu treball està repartit per torns, i mentre uns/es passegen pel pati, altres romanen al lloc que hem denominat *Aula de Mediació*, on estan de "guàrdia" a l'espera que algú sol.licite la seua ajuda. A mès dels esbarjos, la continuïtat de les guàrdies de la resta d'hores setmanals està coberta en funció de la disponibilitat horària d'alguns/es professors/es i de les tutories o d'hores d'alternativa a la religió dels/les alumnes.

De produir-se algún cas que derive en una mediació, aquesta es realitza normalment durant els esplais, per tal d'impedir que l'alumnat implicat no perda hores lectives, encara que posem al seu abast un justificant per al professor cas que el procés es perllongue. Durant la mediació els/les alumnes responsables escolten les dues parts en conflicte, intenten extraure la major quantitat d'informació possible, afavoreixen l'escolta activa i dirigeixen els esforços en intentar que cadascuna de les parts empatitze amb la postura de l'altra persona. Intenten, sense involucrar-se en ella, que els dos visualitzen la solució al seu problema, es posen d'acord i els responsabilitzen del seu acompliment fent-los signar un document. En acabar, totes les incidències, acords e inclús fracasos -que també n'hi ha- queden custodiats pel coordinador en un llibre de registre que serveix a més com un instrument avaluador de tot allò dut a terme. En aquest sentit, convé indicar que el període on més incidències que van derivar en mediacions es van produir va ser el curs 2007-2008, amb una trentena de casos. Enguany s'han enregistrat fins ara una decena.

Per altra banda, durant aquest curs vam voler comptar amb l'ajuda de l'alumnat ja format en mediació per a què ens ajudaren com a ponents en el curset de formació que celebràrem els passats mesos de gener i febrer. Esta va ser la quarta edició del curset,

vam reclutar sàvia nova i els antics mediadors van transmetre la seua experiència als més novells.

En aquests quatre cursos escolars ja passats en què s'ha introduït, publicitat i estructurat el programa, s'ha de destacar la següent dada: el 99 per cent dels casos de mediació han estat protagonitzats per alumnes de primer cicle de la ESO, és a dir, han estat casos en què s'han vist involucrats alumnes que encara presenten un alt grau d'immaduresa, que són incapaços d'autogestionar els seus problemes sense la presència d'un mediador imparcial. Açò diu molt a favor d'aquesta eina de resolució de conflictes i de la seua presència en l'organigrama de qualsevol centre que vulga fomentar el respecte entre els alumnes. Tampoc volem passar per alt el fet que dels/les vint-i-vuit alumnes que a hores d'ara estan mediant divuit en són xiques, el què ens du a afirmar que la mediació té un cognom clarament femení.

Per acabar, volem destacar com a molt positiva l'experiència del grup de mediació, ja que s'ha de valorar molt l'ajuda que uns/es alumnes estan donant a uns/es companys/es seus i la seua capacitat per a comprendre i fer comprendre els problemes aliens, afavorint la presència d'una cosa tan malauradament poc entrenada com n'és la empatia. Al cap i a la fi, tota una aventura que se'ns presenta difícil, la del respecte a l'altre mitjançant el diàleg, però amb la què comptem, no ho oblidem, amb xics, i sobretot xiques, amb un potencial solidari extraordinari.

Cloenda

Deiem al començament que s'han de crear les circumstàncies per a que l'alumnat s'implique en accions voluntàries. Doncs bé, pensem que és igualment necessari que aquesta dedicació tinga un reconeixement per la comunitat al servei de la qual es treballa.

La satisfacció de veure valorat el treball del voluntaris es produeix per diverses vies. D'una banda està la satisfacció personal de comprovar com aquells alumnes als quals has ajudat han aconseguit millorar els seus resultats o com has participat en la resolució d'un conflicte.

D'altra, el reconeixement extern. A l'IES Malilla estem convençuts que el voluntarisme cal mimar-lo, cal alimentar-lo. Per això celebrem al final de cada trimestre un xicoteta trobada entre tot l'alumnat mediador, ajudants i ajudats, on es comparteixen uns refrescos i les experiències particulars de cadascú. Es persegueix refermar el sentiment de pertinença al grup de *Voluntaris Malilla*. Amb eixe mateix objectiu, tenim pensat realitzar a juny un viatge amb els/les participants que servisca de convivència i reforce els vincles creats. El curs passat vam visitar Estrasburg invitats pel Parlament Europeu. Una experiència inoblidable.

I finalment el professorat. La satisfacció de veure com l'alumnat va creixent en valors és ja prou motivadora però també és cert que per que eixa feina tinga el fruit cal dedicar-li uns esforços considerables. Per això, des de l'equip directiu es va considerar que aquesta tasca devia estar inclosa en la càrrega horària del professorat i s'ha aprofitat el programa PROA per fer-ho realitat.

La comunitat educativa de l'IES Malilla, a proposta de l'equip directiu, va veure en el programa PROA una eina per dur endavant els objectius destinats a assolir la qualitat educativa que propugna el projecte de direcció. Per això, en sol·licitar aquest programa es va triar, a més de l'acompanyament escolar, la línia de millora de convivència.

És així, aprofitant els recursos del PROA, que hem aconseguit implantar un projecte de voluntariat que no es base en el voluntarisme sinó en la seriositat del treball i la planificació de les accions. D'aquesta manera l'esforç del professorat es multiplica amb la participació de l'alumnat i abordem una part de l'atenció a la diversitat de manera exponencial: equip directiu, 2 professors coordinadors, 72 voluntaris.

Paraules clau: **c**onvivència escolar, convivència pacífica, solidaritat, mediació escolar, escola inclusiva, alumnes.

Cita recomanada

CALATAYUD ARRÀEZ, F., FORNÀS LERMA, R., PIÑERO ALMENDROS, E. *Voluntariat: una eina didàctica. En: COMPARTIM: Revista de Formació del Professorat.* Nº 4. (Exemplar dedicat a: Convivència escolar) [Data de consulta: dd/mm/aa]
<http://cefire.edu.gva.es/sfp/revistacompartim/arts4/07_au_voluntariat.pdf>
ISSN 1887-6250

Esta obra està davall la llicència Reconeixement - No comercial - Sense Obra Derivada 3.0 Espanya de Creative Commons. Així, es permet la còpia, distribució i comunicació pública sempre que se cite l'autor d'esta obra i la font (COMPARTIM: Revista de Formació del Professorat) i l'ús concret no tinga finalitat comercial. No es poden fer usos comercials ni obres derivades. La llicència completa es pot consultar en: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/>

Sobre els autors

Francesc Calatayud Arràez.
E-mail: calatayud@iesmalilla.es

Rafael Fornàs Lerma.

Eugenio Piñero Almendros.

IES MALILLA de València.
C/ Bernardo Morales San Martín, s/n.
46026 - VALENCIA
Tel.:963951022
Fax:963951018
E-mail: 46023870@edu.gva.es